72/2

Archives of Foundry,
Year 2001, Volume 1, № 1 (2/2)
Archiwum Odlewnictwa,
Rok 2001, Rocznik 1, Nr 1 (2/2)
PAN – Katowice PL ISSN 1642-5308

WPŁYW OBRÓBKI CIEPLNEJ NA WŁAŚCIWOŚCI MECHANICZNE SILUMINU AlSi17Cu3Mg

J. PIĄTKOWSKI[1]
Katedra Technologii Stopów Metali i Kompozytów, Politechnika Śląska,
ul. Krasińskiego 8, 40-019 Katowice, POLSKA.

STRESZCZENIE

W pracy przedstawiono wyniki badań wpływu obróbki cieplnej na twardość oraz wytrzymałość na rozciąganie R_m, i wydłużenie A_5 silumin AlSi17Cu3Mg modyfikowanego fosforem (Cu-P). Oddziaływanie obróbki cieplnej polegającej na przesycaniu i starzeniu w różnych warunkach (tabl. 2) na badane właściwości mechaniczne przedstawiono na rysunkach od 1 do 3. Ustalono optymalne parametry obróbki cieplnej (przesycanie 470°C/4h/woda i starzenie 160°C/6h/powietrze), dla których uzyskano twardość do ~172 HB; R_m do ~285 MPa oraz wydłużenie A_5 do ~3%.

Key words: Al-Si alloy, modification, heath treatment, and mechanical properties.

1. WPROWADZENIE

Wpływ modyfikacji na strukturę i właściwości mechaniczne siluminów jest znany i szeroko omawiany w literaturze [1-5]. Mniej natomiast jest informacji na temat wpływu modyfikacji na strukturę i właściwości mechaniczne obrabianych cieplnie siluminów nadeutektycznych o pośredniej zawartości krzemu (od~16 do ~19%wag. Si).

Dla siluminów tłokowych stosuje się pełną i skróconą obróbkę cieplną. Obróbka pełna polega na przesycaniu oraz przyspieszonym starzeniu, a skrócona ogranicza się tylko do sztucznego starzenia. W przypadku pełnej obróbki cieplnej, temperatura przesycania odlewów wynosi 480÷520°C, czas wygrzewania od 2 do 8 godzin, ze studzeniem w wodzie. Starzenie prowadzi się w temperaturze od 160 do 235°C w czasie 3÷16 godzin [1, 2]. Natomiast skrócona obróbka cieplna, polega tylko na sztucznym starzeniu w temperaturze 165÷235°C w czasie od 5 do 25 godzin.

---

[1] *dr inż.*

2. CEL I ZAKRES PRACY

Celem pracy było określenie wybranych właściwości mechanicznych siluminu nadeutektycznego AlSi17Cu3Mg po odlaniu oraz po modyfikacji fosforem, poddanego obróbce cieplnej polegającej na przesycaniu i starzeniu. Omawiany gatunek siluminu nie jest ujęty w polskich normach.

Dla zrealizowania postawionego celu pracy przyjęto następujący zakres badań:

- wykonanie wytopów i przygotowanie próbek do badań,
- przeprowadzenie obróbki cieplnej,
- badania twardości i właściwości mechanicznych przed i po obróbce cieplnej,
- analiza wyników i opracowanie wniosków.

3. METODYKA BADAŃ

Do badań wytypowano 3 siluminy różniące się procentową zawartością od ~16,5 do ~18,5% wag. Si z dodatkiem ~3% wag. Cu oraz ~1% wag. Mg.
W tym celu użyto następujących materiałów wsadowych: aluminium (~99,96% Al), krzem techniczny (~98% Si, reszta Fe), miedź elektrolityczna (~99,98% Cu) oraz stop AG10 (~10% Mg).

Wytopy prowadzono w elektrycznym piecu oporowym ST59-MR z kantalowymi elementami grzejnymi, o kwadratowym przekroju komory grzewczej, w tyglu z azotku krzemu o pojemności 1,5 litra, pod pokryciem ochronnym 2NaF i KCl. Po uzyskaniu temperatury około 820°C, kąpiel poddano rafinacji preparatem RAFGLIN-3 w ilości 0,3% wag. w stosunku do masy stopu, a następnie modyfikacji zaprawą Cu-P (~9,65%wag. P) w ilości 0,05% wag. P.
Technologię otrzymywania siluminów o pośredniej zawartości krzemu przedstawiono w pracy [6]. Temperaturę odlewania kontrolowano poprzez zanurzanie w ciekłej kąpieli termoelementu NiCr-NiAl TP-202K-800-1. Tak przygotowany stop odlewano do kokili stalowej o wymiarach wnęki Ø12×100mm.

Z uzyskanych odlewów pobrano próbki do analizy składu chemicznego, którą przeprowadzono na kwantometrze ARL 4140. Końcowe wyniki analizy składu chemicznego przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Wyniki analizy składu chemicznego [w % wag].
Table 1. Chemical composition analysed results [in wt. %].

Numer stopu	Zawartość						
	Si	Cu	Mg	Mn	Fe	Ti	Al
A	16,45	2,84	0,74	0,02	0,15	0,008	reszta
B	17,64	2,92	0,85	0,027	0,22	0,01	reszta
C	18,27	2,86	0,71	0,02	0,19	0,007	reszta

Otrzymane odlewy poddano obróbce cieplnej składającej się z przesycania i starzenia według parametrów przedstawionych w tabeli 2.

Tabela 2. Parametry obróbki cieplnej siluminu AlSi17Cu3Mg.
Table 2. The parameters heat treatment of silumin AlSi17Cu3Mg.

Nr stopu	Rodzaj obróbki cieplnej.
A	Stan po odlaniu
A 1	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /2 h/ powietrze.
A 2	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /4 h/ powietrze.
A 3	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /6 h/ powietrze.
A 4	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /8 h/ powietrze.
B	Stan po odlaniu
B 1	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /2 h/ powietrze.
B 2	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /4 h/ powietrze.
B 3	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /6 h/ powietrze.
B 4	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /8 h/ powietrze.
C	Stan po odlaniu
C 1	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /2 h/ powietrze.
C 2	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /4 h/ powietrze.
C 3	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /6 h/ powietrze.
C 4	Przesycanie 470°C /4 h/ woda i starzenie 160°C /8 h/ powietrze.

4. WYNIKI BADAŃ

Pomiary twardości, po odlaniu, po modyfikacji i po obróbce cieplnej, przeprowadzono metodą Brinella na twardościomierzu Rockwel-Brinell 15002 P, kulką o średnicy 5mm, obciążoną siłą 2500 N w czasie 35 s. Wyniki tych pomiarów przedstawiono na rysunku 1.

Badania wytrzymałości na rozciąganie przeprowadzono dla próbek bezpośrednio po odlaniu oraz po modyfikacji i po obróbce cieplnej. Pomiary przeprowadzono na maszynie wytrzymałościowej FPZ-10 firmy HECKERT, przy maksymalnej sile rozciągającej 4000N, przy przełożeniu 20:1, ze stałą prędkością równą 5 mm/min. Wyniki tych pomiarów przedstawiono na rysunku 2.

Wydłużenie A_5 określono na podstawie długości bazy pomiarowej próbek do badania wytrzymałości na rozciąganie wykonanych zgodnie z Polską Normą PN-88/H-88002. Średnie wyniki pomiarów wydłużenia A_5 badanego siluminu AlSi17Cu3Mg po modyfikacji fosforem (Cu-P) w stanie po odlaniu i po obróbce cieplnej przedstawiono na rysunku 3.

a)

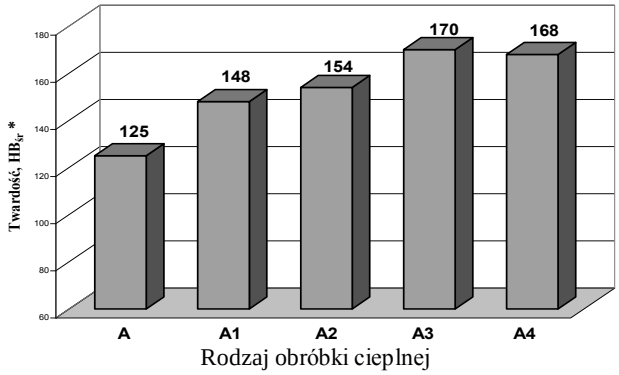

b)

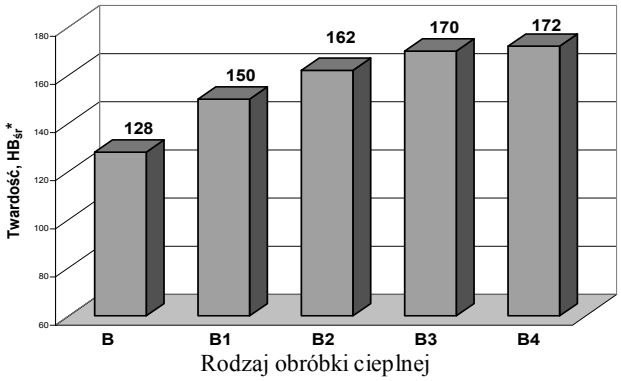

c)

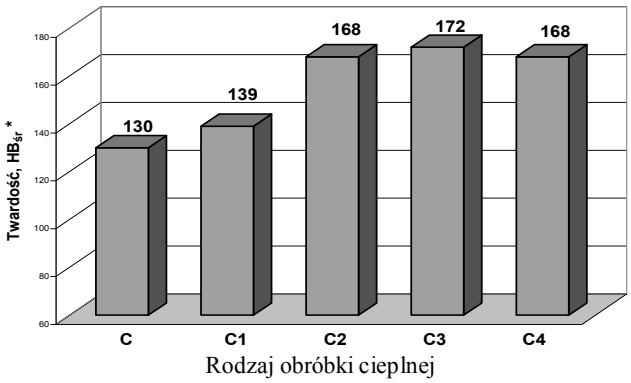

Rys.1. Wyniki pomiarów twardości HB (średnia z 5 pomiarów) dla: a) siluminu A; b) siluminu B oraz c) siluminu C.

Fig.1. Results of the Brinell hardness BH (mean in 5 measurement) for: a) silumin A; b) silumin B and c) silumin C.

a)

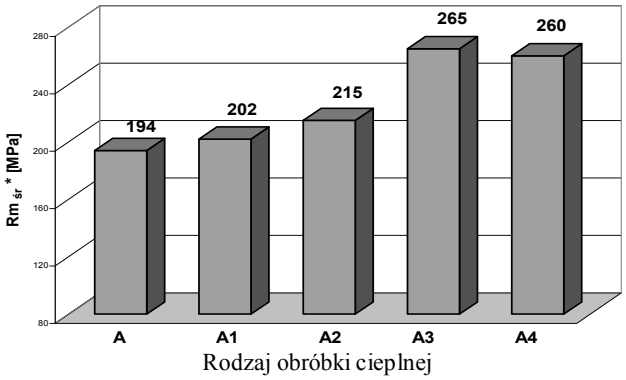

b)

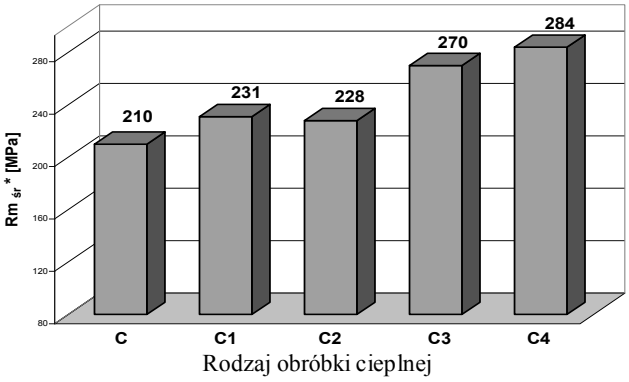

c)

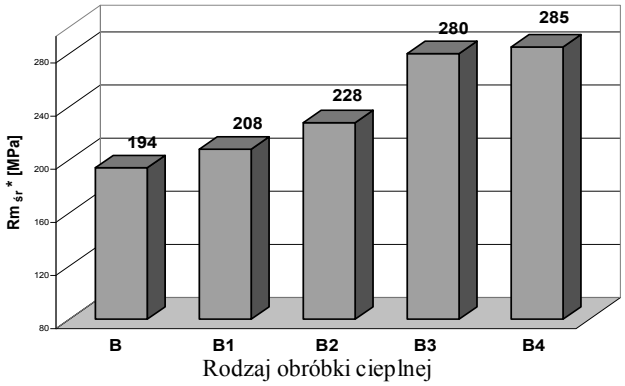

Rys.2. Wyniki pomiarów R_m (średnia z 5 pomiarów) dla a) siluminu A; b) siluminu B, oraz c) siluminu C.

Fig.2. Results of the tensile strength R_m (mean in 5 measurements) for: a) silumin A; b) silumin B and c) silumin C.

a)

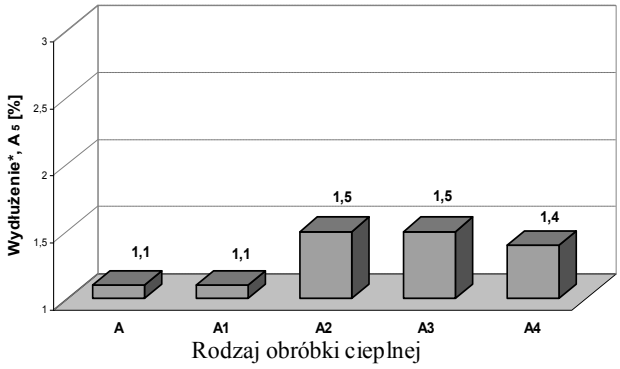

b)

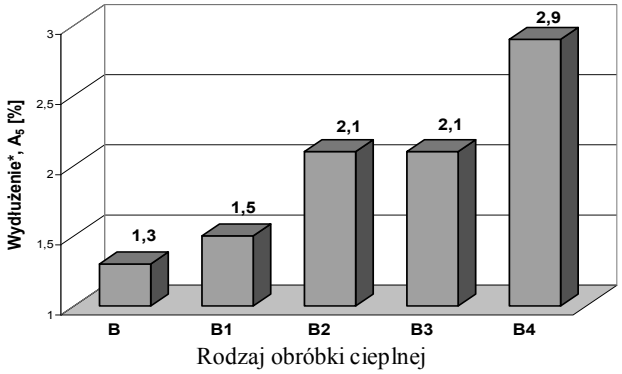

c)

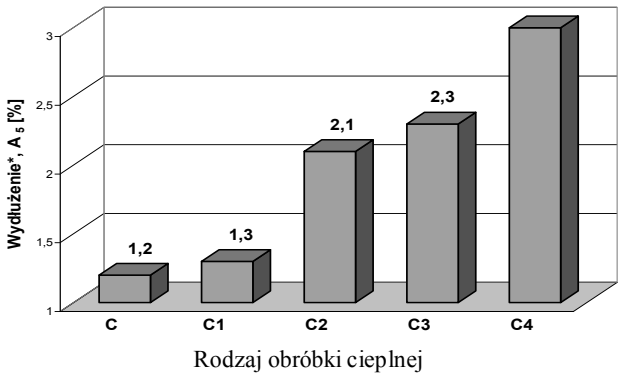

Rys.3. Wyniki wydłużenia A_5 (średnia z 5 pomiarów) dla: a) siluminu A, b) siluminu B, oraz c) siluminu C.

Fig.3. Results of the ultimate elongation A_5 (mean in 5 measurements) for: a) silumin A; b) silumin B and c) silumin C.

5. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Uzyskane wyniki wskazują na podwyższenie właściwości mechanicznych siluminu AlSi17Cu3Mg po modyfikacji fosforem i po obróbce cieplnej w stosunku do stanu wyjściowego. Jak wynika z rysunku 1, najniższą twardość 125 HB stwierdzono dla siluminu o składzie A (tabl.1). Podwyższenie twardości HB dla stanu wyjściowego obserwuje się w miarę wzrostu procentowej zawartości krzemu. Dodatkowe podwyższenie twardości (do ~172 HB) uzyskano po modyfikacji i po obróbce cieplnej polegającej na przesycaniu i starzeniu według parametrów przedstawionych w tabeli 2. Wzrost ten należy tłumaczyć obecnością w siluminie dodatków miedzi i magnezu. Miedź zawarta w siluminach tłokowych występuje głównie w aluminiowym roztworze stałym α i przez jego umocnienie wpływa korzystnie na zwiększenie twardości stopu, zwłaszcza w temperaturze podwyższonej. Część miedzi wprowadzona do stopu tworzy zazwyczaj różne, nie rozpuszczalne związki, głównie w połączeniu z Mg oraz Si np. $Al_5Mg_8Cu_2Si$ i Al_2Cu [7]. Magnez zwiększa znacznie silniej twardość niż miedź. Umocnienie stopu w wyniku jego obróbki cieplnej opiera się głównie na procesach wydzieleniowych fazy Mg_2Si [7]. Z przeprowadzonych badań wynika, że optymalne parametry obróbki cieplnej dla opracowanego siluminu nadeutektycznego są następujące: przesycanie 470°C /4 h/ woda oraz starzenie 160°C /6 h/ powietrze.

Rozpatrując rysunek 2 przedstawiający porównanie wytrzymałości na rozciąganie badanego siluminu można zauważyć, że maksymalną wartość wytrzymałości na rozciąganie uzyskuje się dla stopu o najwyższej procentowej zawartości krzemu (stop C). Po procesie modyfikacji i obróbce cieplnej R_m jest o ~50% wyższe niż w przypadku stopu w stanie po odlaniu. Wydłużenie czasu starzenia wpływa na podwyższenie R_m do wartości ~285 MPa. Wzrost ten należy tłumaczyć, podobnie jak w przypadku wzrostu twardości, procesami wydzieleniowymi faz Mg_2Si oraz Al_2Cu.

Na rysunku 3 zamieszczono porównawcze wyniki wydłużenia A_5 badanego stopu. Z rysunku tego wynika, że średnia wartość wydłużenia w stanie po odlaniu wynosi ~1%, natomiast po modyfikacji i obróbce cieplnej A_5 wzrasta do wartości ~3%.

6. PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonych badań oraz dokonanej analizy potwierdzono korzystną rolę fosforu w procesie modyfikacji siluminów nadeutektycznych o pośredniej zawartości krzemu. Podwyższenie właściwości wytrzymałościowych jest wynikiem rozdrobnienia i równomiernego rozmieszczenia pierwotnych kryształów krzemu w objętości odlewu. Twardość badanych stopów po obróbce cieplnej według parametrów:

- przesycanie 470°C (±5°C) /4 h/ woda,
- starzenie 160°C (±10°C) /6 h/ powietrze

} czyli A3; B3 oraz C3

mieści się w granicach od 170 do 172 HB i jest o ~35% wyższa od twardości w stanie wyjściowym. Wytrzymałość na rozciąganie rośnie wraz ze wzrostem czasu starzenia, osiągając najwyższą wartość ~285 MPa po 8 godzinach starzenia w temperaturze

160°C. Najkorzystniejszym zespołem właściwości mechanicznych (po obróbce cieplnej) charakteryzuje się silumin nadeutektyczny o następującym składzie chemicznym: 18,27% Si; 2,86% Cu i 0,71% Mg (skład C w tabl. 1). Twardość maksymalna wynosi około 172 HB, R_m~285 MPa oraz wydłużenia A_5 ~3,0%.
Właściwości te klasyfikują go jako tworzywo na odlewy dla przemysłu motoryzacyjnego, a zwłaszcza tłoków silników spalinowych. Obróbka cieplna siluminów, której celem jest wykorzystanie obecności w roztworze dodatków stopowych powinna być prowadzona w określonej temperaturze tak, aby nie nastąpiło nadtapianie niskotopliwych eutektyk, co mogłoby doprowadzić do wystąpienia dodatkowej porowatości oraz obniżenia właściwości mechanicznych siluminów.

LITERATURA

[1] Z. Poniewierski: *Krystalizacja, struktura i właściwości siluminów,* WNT Warszawa (1989).
[2] P. Wasilewski: *Siluminy – Modyfikacja i jej wpływ na strukturę i właściwości*, Krzepnięcie Metali i Stopów PAN Katowice, (1993).
[3] Z. Górny: *Odlewnicze stopy metali nieżelaznych*, WNT Warszawa (1992).
[4] A. Krupkowski, Z. Poniewierski: *Rola fosforu w procesie modyfikacji siluminów nadeutektycznych*, Arch. Hutnictwa XIII, nr 2, s. 823 (1968).
[5] S. Pietrowski: *Siluminy tłokowe,* Monografia, Krzepnięcie Metali i Stopów PAN Komisja Odlewnictwa, z.29 (1997).
[6] J. Piątkowski: Rozprawa doktorska pt. *Wpływ dodatków stopowych oraz modyfikacji na strukturę i właściwości obrabianych cieplnie siluminów średnionadeutektycznych,* Politechnika Śląska, Katowice, (2000).
[7] R.F. Smart: *Metallurgical aspects of aluminium-silicon eutectic piston alloys,* The British Foundryman nr11 s. 430-466 (1971).

INFLUENCE OF THE HEAT TREATMENT ON THE MECHANICAL PROPERTIES OF THE AlSi17 ALLOY

SUMMARY

In this paper the results of the influence as the heat treatment on the mechanical properties: Brinell hardness HB, tensile strength R_m and ultimate elongation A_5 of the AlSi17Cu3Mg alloy after modification phosphorus (CuP) were presented. Fig. 1 to 3 presented the influence of the heat treatment: on solution and quench ageing heat treatment in different experimental conditions (tabl.2) on mechanical properties.

The established optimality parameters the heat treatment (solution 470°C /4 h/ water and quench ageing 160°C /6 h/ air) are hardness about 172 HB, tensile strength about 285 MPa and ultimate elongation about 3%.

Recenzował Prof. Przemysław Wasilewski